

Katedra NRS – záznam diskuzí o koncepci katedry a IMS (28. 2. a 20. 3. 2012)

Tento materiál vznikl na základě setkání, která se uskutečnila na katedře NRS 28. února a 20. března 2012 a při nichž pracovníci katedry představili své návrhy toho, kam by měla dále směřovat KNRS, resp. celý institut. Následující text zachycuje hlavní body jednotlivých návrhů, a to včetně upřesnění či modifikací, jež doznaly původní návrhy během diskuze; návrhy, které byly předloženy v písemné podobě, jsou k dispozici v plném znění na [webu IMS](#). Ve snaze o to, aby byly hlavní teze z jednotlivých návrhů zaznamenány co nejdůležitěji a nejvěrněji, koncipoval text o příslušném návrhu vždy jeho předkladatel (např. pasáž o koncepci O. Konráda napsal O. Konrád; výjimkou je pouze text u V. Handla). Texty (podle abecedního pořadí autorů) uspořádala L. Filipová.

L. Filipová

Hovoří-li se o reorganizaci, popř. vytvoření nových regionů, měla by se zvažovat i možnost rozdělení Německa a Rakouska do dvou regionů: připojení Německa k západní Evropě a připojení Rakouska ke střední Evropě. Pro přiřazení Německa k západní Evropě hovoří jak dějiny „staré“ Spolkové republiky (nejen politické, ale i hospodářské či sociální), tak aktuální role – nikoli však momentální – stěžejního hráče v evropské politice. SRN je určitě přirozenější součástí západní Evropy než Španělsko či Portugalsko.

V. Handl [zaznamenala L. Filipová]

- zdůraznil změnu postavení SRN (jak v evropské politice, tak v bilaterálních vztazích)
- odkázal na definici regionu podle P. Druláka
- vyslovil se pro rozšíření dosavadního regionu NMZ, a to o země Visegrádu a západního Balkánu

O. Konrád

Vzhledem k omezenému prostoru pouze stručně shrnuji a doplňuji některé myšlenky, které jsem představil v koncepčním materiálu „[Kritické zamyšlení nad IMS...](#)“.

Jde mi hlavně o dvě otázky, které jsou podle mě v současné diskusi hlavní:

1. Teritoriální studia (TS) jako obor

a. TS **nejsou** samostatným oborem. Jsou a mají být **víceoborová**. O tom, jaké obory mají zahrnovat, lze diskutovat, v našem prostředí se prozatím profilovaly jako spojení soudobých dějin, politologie, mezinárodních vztahů, popř. práva.

b. V čem ale potom spočívá specifická TS? Podle mého pojetí ve společném víceoborovém zájmu o určitá témata v rámci konkrétního regionu, „teritoria“, které je větší než národní stát, zároveň tak velké (či spíše malé), že ještě umožňuje, aby se nad společnými tématy setkali historik, politolog, odborník na ústavní právo apod. Tedy **definice**: TS jsou víceoborovou vědeckou disciplínou (primárně humanitní vědy jako jsou dějiny, politologie, právo atd.), zkoumající společně a z různých úhlů pohledu problémy konkrétního regionu (teritoria). Ostatně ve své podstatě se nejedná o nic zvláštního: dnes již ani historiografie není jedním oborem s jednou metodou (jako tomu mohlo být ještě v 19. století), ale v podstatě (i když si to ne vždy přiznává) souhrnem více přístupů, které spojuje společný zájem o minulé. Podobně je tomu však i v některých dalších humanitních vědách (srov. např.: Eagleton, Úvod do literární teorie).

c. Právě tato mezioborovost našich přístupů při výzkumu určitých témat se může stát naším poznávacím znamením a zpětně pozitivně ovlivní i naše výzkumy v rámci „svých“ oborů – budeme schopni alespoň do určité míry reflektovat i přístupy jiných oborů, a to díky tomu, že se s nimi seznámíme při společných výzkumech konkrétních témat. Že to možné je, mi

ukázala kniha dánské politoložky L. Hansen „Security as Practice. Discourse Analysis and the Bosnian War“, jejíž úvodní rozsáhlou metodologickou částí jsem se (mimo jiné) inspiroval při výzkumu čsl.-rak. vztahů v meziválečné době.

c. Víceoborovost má však i další praktické výhody – **brání totiž** uzavření se do sebe, **izolaci**. To znamená: je zapotřebí začít se prosazovat jako vědci také mimo „Jinonice“ (čímž míním za dobu existence IMS vzniklý systém, „sít“ osobních vztahů, publikačních orgánů apod.), tedy také jako historici, politologové apod. např. v příslušných časopisech. Řada negativních aspektů „Jinonic“ (posudky píše více méně stále stejný okruh lidí, publikujeme hlavně v časopise, který vydává náš zaměstnavatel...) tak může být odstraněna. Stejně tak brání vztyčování zdí mezi jednotlivými katedrami a někdy až zbytečné identifikaci se zemí „kterou dělám“ (ve smyslu např.: Konrád – příklad uvedený proto, abych se nikoho nedotkl :-)) – dělá Rakousko a je alergický na to, když se mu do toho někdo badatelsky či přednáškově plete). Pokud budeme primárně historici, politologové apod., a nikoli nejdříve odborníci na jednu zemi či teritorium, a až někdy dlouho potom historici, politologové apod., mohly by podobné směšnosti skončit.

d. Jakkoli se v tom, že TS jsou z hlediska vědeckého víceoborová zřejmě shodneme, je otázkou v jaké podobě mají vystupovat před studenty, tedy jako **studijní obor**. Problém, který se koncentruje především v *otázce jakéhosi úvodu do TS*. Jsou dvě krajní možnosti: (a) prohlásit před studenty, že TS nejsou obor a úvod do TS rovná se úvod do jednotlivých disciplín, (b) vytvořit závaznou učebnici či dokonce metodologii TS pro studenty. Proti (a) mluví praktické důvody – podobným způsobem pouze diskvalifikujeme obor, který studenti chtějí studovat. Avšak i (b) má nevýhody – dokážeme se na podobném jednotném představení toho, co děláme shodnout? Je možné uvádět studenty do určité podoby oboru, kterou jako takovou však ve svém výzkumu (jako historici či politologové atd.) stejně nezastáváme? Řešení musí ležet někde mezi a je určitě otázkou další diskuse. Navíc: přednáška úvod do TS již (úspěšně) existuje, je proto možná zbytečné se vlamovat do otevřených dveří a půjde např. jenom o diskusi a ujasnění si toho, co již teď studentům jako TS představujeme. Nicméně právě zde bude potřebná domluva na tom, jaký má být náš absolvent, co má znát a umět. Na počátku této diskuse také stojíme.

b. Možná námitka: v rámci TS ale přece nevychováme historiky, politology apod. (to dělají jiné ústavy na UK), naše zvláštnost i důvod existence spočívá přece v tom, že přednášíme „Area Studies“. Odpověď na námitku: Jde o to, odlišit TS jako vědecký obor a jako obor studijní. Vedla se diskuse – a zřejmě se i dále povede – o „profilu“ absolventa bak. studia, mag. studia i doktorského studia. A právě v tomto bodě lze navázat. Lze si přece představit, že profilem absolventa magisterského studia bude schopnost analyzovat (na základě znalostí z různých oborů) současné problémy s důrazem na kvalitní obsahové znalosti určitého teritoria (i proto se mi zdá modulový systém T. Nigrina zajímavý). Pokud ale bude někdo **chtít dále u nás působit jako vědec a učitel**, měl by se (nejlépe během či těsně po skončení doktorského studia) již jasněji i oborově (historik, politolog,...?) profilovat. (Lze však uvažovat o tom, že budeme mít zároveň i přednášky oněch „analytiků“, lidí z praxe apod. – zde je přece k dispozici nejenom pozice externisty, ale i lektora).

2. Otázka definice regionů, v našem případě střední Evropy (SE)

a. Teze: je zbytečné se pokoušet o definici podstaty určitého regionu. Proto i všechny dosavadní diskuse o SE (a že jich bylo ve 20. století hodně), nejsou více či méně úspěšným přibližováním se k nějaké ideální podstatě SE, ale spíše svědectvím své doby. Dějiny pojmu SE musí být zároveň **dekonstrukcí různých pojetí SE**.

b. Antiteze: Jak ale bylo řečeno výše, regiony v rámci TS nutně potřebujeme. Není zde rozpor?

c. Syntéza: Nikoli. Zanechme však zbytečné snahy o „esenciální“ definice a spokojme se (a) s **praktickým** a (b) **funkčním** vymezením. Ad a) kritérii definice bude (a1) co reálně tak jako tak odborně děláme, (a2) naše (česká) perspektiva, (a3) co se od nás očekává a čím tedy můžeme být přinejmenším pro Evropu zajímaví. Z mého hlediska je (pohybují se v rámci dosavadní KNRS) výsledkem této rovnice SE v podobě (hrubě řečeno) **Visegrád + Německo + Rakousko**.

ad b) To, že nehledám nějakou ideální podstatu SE, která by tento region vymezovala, neznamená, že nelze nalézt určité **společné momenty** v politice, společnosti, kultuře či historii zemí tohoto regionu. Zde srov. např. návrh J. Kučery chápat SE ve 20. století jako region vícenásobné diskontinuity – teze, která zároveň pro tento pohled vymezuje i země, patřící (v určité době) do SE. Jedná se však spíše o Weberův „ideální typ“, tedy o instrument dalšího výzkumu než o odhalování skryté podstaty regionu. Podobné „instrumentální“ definice regionu můžeme a měli bychom hledat a diskutovat i dále.

Doplňk: mé pojetí regionality má své výhody: především brání zbytečnému zapouzdření v rámci jednoho regionu, vyzývá nás automaticky k tomu, být vždy připraveni hledět kriticky na vlastní vymezení regionu a být otevřený i jiným perspektivám. To má význam i badatelský: umožňuje to spolupráci i s ostatními regiony, hledání společných témat, transregionálních komparací a může tak podpořit vnitřní komunikaci v rámci celého IMS.

3. Další postup:

a) vznik „redakční skupiny“ (složené nefunkcionářsky) jako přechodného orgánu, jehož úkolem bude buď vytvořit jednotnou koncepci IMS (samozřejmě na základě diskusí se všemi katedrami), či alespoň – když to nepůjde – koncepční materiály, sloužící jako podklad pro diskusi v rámci celého IMS. Nemělo by se však jednat o nějakou dlouhodobou záležitost, ale o úkol, který by měl být splněn v relativně krátké době (v horizontu měsíců).

b) Souběžně s tím bude probíhat i diskuse o **restrukturalizaci** IMS, její příprava i případná realizace (např. otázka SE-katedry). V tomto případě bude zapotřebí navázat otevřenou diskusi s RVS a se ZES a zjistit představy těchto kateder.

c) Vznik místa **zástupce ředitele pro vědeckou činnost**, obsazenou nejlépe vědecky respektovanou osobností našeho ústavu. Jeho úkolem by bylo vytvářet prostředí pro formulaci společných badatelských témat (viz výše). Nepůjde o diktování toho, kdo má co dělat, ale o vytvoření prostředí, v němž budeme svobodně o svých společných badatelských prioritách diskutovat. Rozpor mezi požadavkem svobody bádání a nutností nějakého jednotného badatelského profilu pracoviště (oba požadavky jsou plně oprávněné), lze řešit prakticky: v atmosféře otevřené diskuse lze přece spolu definovat některá společná badatelská témata (to však na druhou stranu nutně neznamená, že každý a vždy musí být zapojen do nějakého badatelského týmu!). Pokud má být společný výzkum i něčím víc, než jen tématem, do nějž mě můj nadřizený „uvrtal“, musí být každý člen badatelského týmu o smyslu společné práce vnitřně přesvědčen. K tomu je však nutná příznivá a otevřená (tedy kolegiální) atmosféra. Ta dosud – přinejmenším na naší katedře – chyběla.

J. Křen

Ocenění zaslouží konstruktivní ráz druhé diskuse i větší, třebaže stále nedostatečná účast. Těžištěm, do něhož diskuse vykristalizovala, byla vystoupení kolegů, kteří přišli s písemnými návrhy, které měli všichni k dispozici – méně času a vlastně až k poněkud unavenému konci zbylo na diskusi o nich, tím spíš, že předložené návrhy – logicky – byly rozptýlené: od zásadních metodologických otázek (Kunštát) až ke konkrétní přeměně magisterského studia (Nigrin); návrhy Konrádovy a Kučerovy obsahují řadu dalších, závažných problémů celého institutu (např. personální perspektivy generační a vědecké či novou jeho organizační

strukturu), problémy katedry samotné (nové teritorium s rozdílným názorem Konrádovým (nelze definovat), jistým výměrem Kučerovým (dvě transformace) a prajednoduchým Nigrinovým (NMZ + Višegrad). Tato změť je pochopitelná, neboť šlo o první prezentaci.

Připadalo mi, že shoda byla v tom, že debatu o zásadních metodologických otázkách je třeba vést současně s otázkou nového vymezení teritorií (měl jsem jiný názor, ale toto mohu akceptovat), v jiném ohledu, v otázce výzkumu a výuky, Kučera navrhl pořadí upřednostňující výzkum a jeho zaměření, s čímž souhlasím. Že by diskuse měla skončit, je pro mne překvapením, tím spíše, že bude web otevřený dalším návrhům a stanoviskům, který ovšem ústní diskusi nenahradí. Ta by v katedře měla pokračovat, ale v podobě už strukturované a jasně rozčleněné k jednotlivým problémům. Ne-li, pak žádný jasnější a často vzývaný výstup z katedry není – kromě zmíněných 4 osobních návrhů (stejně jsou na webu IMS), jejichž konkrétní prodiskutování sotva začalo.

Lituji proto, že tiše zmizely ze stolu návrhy Kunštátův a Kučerův (to bylo též mé stanovisko), aby druhým sezením pokračovala diskuse, tentokrát ovšem již, jak již řečeno, strukturovaně k jednotlivým problémům. Osobně bych viděl tři okruhy: 1. interdisciplinaritu (od Kunštátem nastolenou Barthésovu syntézu po tři Nigrinovy blíže neurčené předměty obecného základu, které v tomto pojetí nemohou být pouhým pokračováním dosud vyučovaného, ale představují novou kvalitu (Metodologie TS, Politologie a komparace polit. systémů, Historické koncepce a interpretace), 2. Nové Nigrinovo teritorium NMZ + Višegrad, k němuž by se měly též vyjádřit katedry RVS a ZES, 3. Kučerou navržený problém zaměření výzkumu celého institutu a míry svobody jednotlivce. Ostatek (moduly a jejich vedení, tzv. profil posluchače etc.) a rovněž problémy dosud nedotčené (bakalářské a doktorandské studium etc.) by se měly přenést do dalších debat.

Poznámka L. Filipové: J. Křen informoval o knize, na níž pracuje a která by mohla sloužit jako učebnice pro začínající bakaláře (Úvod do teritoriálních studií). Kniha – v první verzi již asi ze tří čtvrtin hotová – by mohla být společným dílem IMS.

J. Kučera

Ve svém vystoupení jsem shrnul nejdůležitější body svého "Zamyšlení k počátkům koncepční diskuze na IMS", které jsem rozeslal 17. 3. 2012 a které jsou vyvěšeny na webových stránkách institutu. Zdůraznil jsem následující body:

- Nepřehánět to s diskuzí o teoretických a metodologických otázkách oboru mezinárodní teritoriální studia, o vymezení teritorií apod. a v žádném případě nečinít z vyřešení teoretických problémů základní předpoklad pro přijetí některých praktických opatření. Teoretická diskuze a praktická opatření by měla jít ruku v ruce, zcela určitě (je to důležité i z hlediska budoucí personální politiky a odborného směřování pracovníků institutu) bychom si ale měli vyjasnit, jak chceme my chápat náš obor a badatelský profil IMS. Blížím se v tomto ohledu argumentům O. Konráda, které zazněly v dalším průběhu diskuze. Okolnost, že uskutečňujeme program MTS, nemusí ještě nutně znamenat, že se musíme snažit ustavit MTS jako samostatný vědní obor s vlastní metodologií. Otázka v zásadě zní, zda v budoucnosti chceme být institutem "teritorialistů" či "arealistů" (dnes je s tou orientací zatím spíše spjata oborová i metodologická nevyjasněnost a snad i jistá izolovanost ve vědecké obci a není pochopitelně žádná záruka, že tomu v budoucnosti bude jinak) nebo tým historiků, politologů, sociologů, ekonomů (či v tomto smyslu badatelsky výrazně profilovaných pracovníků). Profil institutu by tak byl spíše určován schopností týmu k multidisciplinárnímu přístupu či schopností relativizovat stále výraznější hranice mezi jednotlivými sociálními vědami.

- Neváhat dlouho s praktickými kroky, které by mohly zahrnovat následující prvky:

Vytvořit napříč katedrami malou pracovní/redakční skupinu, která by v součinnosti s vedením IMS organizovala a moderovala další diskuzi, a v dohledném časovém horizontu připravit koncepční materiály k jednotlivým oblastem naší činnosti (věda, výuka, organizace apod.), které by se staly předmětem diskuze na příštím výjezdním zasedání IMS. Návrh obrátit se na ostatní katedry s návrhem na vytvoření takové skupiny byl zasedáním katedry schválen. Skupina by měla k ruce malé pracovní týmy, které by pořídily soubory empirických dat, které jsou nezbytné pro další kvalifikované rozhodování. To by zahrnovalo:

- 1) Audit/screening badatelského potenciálu IMS (včetně individuálních badatelských plánů do budoucích tří či pěti let); na tomto základě by byla připravena rozvaha o možných směrech bádání IMS do dalších let.
- 2) S využitím alumni provést průzkum uplatnění našich absolventů s cílem zpracovat profil absolventa a struktury znalostních a dovednostních nároků, které na něj klade praxe, a operacionalizovat tyto praktické poznatky v pedagogické praxi.
- 3) Na tomto základě zpracovat rozvahu o úpravách struktury a náplně našich studijních programů. Za "problémové dítě" je zjevně nejčastěji považováno magisterské studium, nicméně není důvod nezahrnout i bakalářský stupeň. Magisterské a doktorské studium by těsněji než dosud mělo reflektovat i badatelské potřeby institutu. Přitom by bylo možné využít zkušeností zejména těch našich absolventů, kteří v současnosti na IMS učí a znají tudíž výukový proces tak říkajíc z obou stran.

M. Kunštát

Na základě svého aktualizovaného materiálu *Úvaha nad budoucností IMS/NRS* (viz webová stránka IMS, znění z 24. 3. 2012) a na základě diskusí na obou schůzích katedry NRS navrhuji:

1. Během měsíce dubna 2012 vytvořit **redakční skupinu** pro zpracování nové koncepce IMS. Ta by měla být obslána 2-3 pracovníky z každé katedry, přičemž je třeba ujasnit mechanismus jejich nominace a zda to bude homogenní skupina pro koncepci jako celek, či zda budou pracovat 2 podskupiny pro vědeckovýzkumnou (koncepce výzkumu), resp. pro vědeckopedagogickou část (koncepce výuky). Vyjasnit je třeba i další procedurální otázky, časový horizont (příští výjezdní zasedání po prázdninách?), mechanismus schvalování atd. a zejména vazbu takto vznikající koncepce na **organizační změny**, které dosavadní diskuse většinou preferují provést současně s přijetím koncepce, tj. k počátku příštího akademického roku.
2. Následně zpracovat základní strukturu **budoucí koncepce**, která by měla dle mého názoru obsahovat:
 - a) *retrospektivně-reflexivní úvod* (Bestandsaufnahme) s jasným popisem kladných i záporných stránek současného stavu institutu. Na tento úvod by měla navazovat
 - b) *vědeckopedagogická koncepce*, zpracovaná i v návaznosti na diskuse o profilu absolventa a na dlouhodobější „poptávku“ trhu práce, včetně akademického trhu práce. Samozřejmě by obsahovala i
 - c) *vědeckovýzkumnou koncepci*, která by zohlednila současný stav areálních studií (a příslušných kompozitních oborů) ve světě, aniž by ovšem podlehla nenaplnitelné ambici „vyřešit“ složité teoretické otázky, které jsou s nimi v současné ostré konkurenci sociálních věd a jejich vzájemně „naježených“ diskursů, metod a paradigmat spjaty.

Formulaci této koncepce by měl předcházet důkladný

a) *screening faktického uplatnění našich absolventů v praxi*, jejich zkušeností a přání, resp. zpětného hodnocení znalostí nabytých během studia na IMS (využit lze zejména již částečně vybudované sítě alumnů IMS); ten by byl korektivem k hodnocení výuky současnými studujícími. Vhodný by byl i

b) *screening dosavadních vědeckých aktivit a potenciálů členů institutu*, které nejsou – i díky rozšířené praxi částečných úvazků, resp. paralelních úvazků na jiných vědeckých a vysokoškolských institucích – z dosavadních dotazníků mnohdy zcela zřejmé a komplexní.

Samostatným problémem je *metodologická stránka budoucí koncepce*. Ta může stěžejně vyřešit všechna dilemata teritoriálních studií coby „integrativní“ vědecké disciplíny či clusteru disciplín. Koncepce by měla v této souvislosti především nastínit *mezioborovou kulturu výzkumu a výuky* na IMS, která bude respektovat dynamiku diskursů a vědeckých paradigmat jednotlivých u nás zastoupených oborů. Půjde o to neuzavřít se v nich, vnímat aktivně „sousední“ disciplíny. Tak např. historik *bude muset* alespoň rámcově sledovat teoretický vývoj v oboru mezinárodních vztahů, politologie atd., a vice versa), přitom neopomenout pěstovat kontakt se svým profilujícím oborem, tj. nerozplynout se v adorované, avšak bezbřehé multidisciplinaritě.

Výsledný produkt by měl projít externí oponenturou, včetně oponentury zahraniční: IMS a jeho jednotliví pracovníci disponují dostatečnou sítí kontaktů, které by takovou oponenturu umožnily.

3. v závěrečné fázi práce na koncepci promýšlet i novou **organizační strukturu IMS**.

Pro oblast vědy je třeba zejména stanovit pravidla pro sestavování *vědeckých týmů*, které by – projektově definovány – měly jít napříč ústavem. Koordinací a bezprostředním řízením vědy na IMS by mohl být pověřen (delegací od ředitele) zástupce ředitele pro vědeckou činnost, kterému by tyto týmy podléhaly. Stávající či nově reorganizované *katedry* by měly být především *organizačními jednotkami výuky* - i když je stále více zřejmé, že „obhospodařujeme“-li více oborů, definovaných mimo teritoriální půdorys tradičních kateder, stává se samotný institut katedry dosti problematický. Vzhledem k jejich určité „zapouzdřenosti“, projevující se u pedagogů i studentů, by je bylo vhodné strukturálně, tematicky i personálně otevřít a propojit – např. snížením počtu kateder a časem i *redefinicí studijních oborů* (snížení počtu magisterských oborů s možností teritoriálních specializací resp. modulů, viz např. konkrétní návrhy T. Nigrina). Vedle *tradičních teritorií* ostatně získávají stále větší význam *teritoria sociální*, v postmoderní době stále více definovaná mobilitou a vytvářením *suprateritoriálních sítí a identit*, které konkurují tradičním moderním identitám. Počet specializovaných „teritoriálních“ kateder by tedy rozhodně neměl narůstat, ba právě naopak. Redefinice a diferenciací zkoumaných a tradovaných teritorií by měla probíhat ve „velkoplošnějším“ institucionálním rámci. Výsledná podoba by měla sledovat primárně praktické a funkční vymezení (viz návrhy O. Konráda), přičemž je v počáteční fázi diskusí pochopitelné, že z perspektivy jednotlivých nynějších kateder (zejména „evropských“) vypadá i takto prakticky pojatá prostorotvorba poněkud odlišně.

T. Nigrin

Současně s debatou o případném novém vytyčení oblasti teritoriální působnosti kateder a s tím spojené částečné reformě organizačních schémat IMS by měla být diskutována problematika nabízených magisterských studijních oborů. Měli bychom si říci, zda považujeme za dostatečné zachovat stávající magisterské studijní obory beze změny nebo jejich pojetí také po téměř 20 letech zreformovat. Ve svém návrhu jsem se pokusil nastínit komparativní pojetí dnešních oborů ZES, NRS a RVS – AS a ES stojí jako uzavřené celky

mimo tento plán. Mělo se jednat pouze o technický návrh možného fungování, který je určen k další debatě. Hlavním sdělením návrhu není konkrétní skladba předmětů či výčet do modulů zahrnutých teritorií, což kriticky rozebral ve svém příspěvku z 23. 3. 2012 prof. Křen, nýbrž návrh kostry možného fungování studijních oborů. Záměrně jsem se nepouštěl do vyargumentované definice teritorií, představené zaměření modulů mělo mít pouze pracovní charakter.

Výchozí představa tohoto modelu počítá se sloučením všech tří dnešních oborů do jednoho oboru se třemi (či více specializacemi), tzv. moduly, které by i nadále zajišťovali garanti z jednotlivých kateder (rozpuštění kateder nepokládám za vhodné). Je třeba si proto položit otázku, zda je toto smysluplné a chtěné. Pokud ano, musíme stanovit, jaký by měl být studentům nabízen „společný základ“ a jak definovat strukturu specializačních modulů, které pro neutralitu raději nazvu A, B a C. Student by během svého studia plnil všechny kredity společného základu bez ohledu na specializaci a 100 % kreditů ze specializačního modulu – řekněme třeba B. Z vedlejších modulů A a C by poté plnil 15–20 % kreditů. Můj text z 18. 3. 2012 prezentovaný na poradě KNRS představuje pouze návrh funkčního modelu, jak by to mohlo vypadat i po stránce kreditové. Modulový systém by umožňoval vznik i menších (co do kreditního rozsahu) specializací. Tím by se jasně vyprofilovaly specializace dnes „rozpuštěné“ v magisterských oborech mezi povinné a povinně volitelné předměty, což může být matoucí pro studenty a hlavně uchazeče.

Výhodou návrhu je jasná struktura oboru a modulů, uspořádání současných vyučovaných předmětů do větších celků – předpokládá vytvoření předmětů se satelitními přednáškami či semináři –, umožnění komparativního pohledu na své specializační teritorium s pochopením kontextu vývoje i v ostatních částech Evropy. Zároveň by nedošlo k zásadnímu omezení rozsahu studia specializačního teritoria ve srovnání s dnešní dobou. Při reakreditaci je třeba při stanovování kreditní dotace předmětů vycházet z materiálů pracovní skupiny prof. Jiráka PRASK, což povede k celkovému navýšení objemu výuky připadajícího na studenta.

Kromě „úspory“ dvou garantů z řad docentů a profesorů by modulový systém umožnil „přežít“ oborům odkázaným na studenty se specifickou jazykovou znalostí. Jejich počet neustále klesá. A ne všichni studenti hovořící jazykem X, chtějí skutečně teritorium X studovat jako hlavní specializaci, byť o něj mají zájem a rádi by se mu věnovali ve specializaci vedlejší. A to dnes nejde. Současné studijní plány jim nenabízejí moc možností, jak v rámci studijního oboru Y navštěvovat intenzivněji předměty v rámci oboru X, což je v dlouhodobé perspektivě škoda. Tato situace také nepřeje komparativním či průřezovým nadregionálním tématům, která jsou podle mého názoru dnes zaměstnavateli i studenty samými žádána.

A. Pelánová

Patřím k té starší generaci, která zažila několikerou „fundamentální“ změnu, jakou představovalo např. začlenění nových kateder, zavedení bakalářského a magisterského cyklu, podpis česko-německé deklarace, zavedení kreditního systému atd.

Názory studentů na obor, který si zvolili, mě vždycky zajímaly. Chtěla bych proto sdělit, že jak studenti 1. a 2. bakalářského, tak magisterského cyklu (teď v zimě NRS a ZES) byli s obsahem i úrovní studijního programu IMS (případně katedry) velmi spokojeni. Nedolehly ke mně ani stesky na přemíru historie – naopak: dějiny chápali – především magisterští studenti - jako užitečný klíč k pochopení řady současných politických a společenských gest (fakta se jim začala propojovat). Myslím, že to bylo od nich upřímné: vyptávala jsem se formou nezávazné společenské konverzace až po zkoušení.

Ohledně studijního programu bychom neměli propadat tržní panice: sebelépe promyšlený systém přednášek a seminářů nemůže nikoho (kromě asistentů, co zůstanou na katedře) připravit na praxi. Smysl studia je přece úplně jinde – v metodologii, ve znalosti problémů, v obecném rozhledu, v tom, čemu se říká vzdělanost.

Proměna v „research university“ mi připadá jako byrokratický strašák: vždyť IMS v podstatě je „research institute“ – jenom se to nevejde do takových kritérií, jaké uvedl kdosi z rektorátu asi před třemi roky v emailovém dotazníku: poskytuje Vám Váš školitel přístup k počítači a laboratorním přístrojům i po pracovní době? Výzkumný záměr jsme zvládli se ctí, aniž kdokoli z nás rezignoval na vlastní badatelskou a publikační činnost. Bez té bychom ani neměli co učit, protože učebnice si píšeme sami.

Pochopitelně: dnešek se zítra stane historií. S tím jsem se už ale několikrát vyrovnávala na svých přednáškách. Dlouhé devatenácté století (ještě nedávno „minulé“) se rychle propadlo do větší minulosti, ale tím jen získalo na přehlednosti a vyvstaly jasnější kontury (v mých přednáškách historická malba a historismy v architektuře – úžasná témata). O náplni kursů rozhodujeme teoreticky i prakticky sami.

Neuvěřitelná suma detailů, jimiž podle Kučery zahlcujeme studenty, je pochopitelně do značné míry daní za to, že neučíme podle Wikipedie. Na zahraničních univerzitách je to ale stejné – s tím rozdílem, že tam přehledové přednášky mnohdy chybí. Možné východisko pro nás? Učit ty detaily dál, ale s důrazem na metodologii, a klást u studentů větší nároky na samostudium (vždyť většina z nás, kdo jsme absolvovali studium za totáče, jsme v mnoha ohledech autodidakty).

Pokud se mnou budete počítat, připadlo by mi docela užitečné připravit samostatný kurs o česko-německém umění (přednášku popřípadě půlit se seminářem, aby to nebyl jenom frontální útok). Do jedné přednášky pro umění NRS se to nevejde, a víc času není.

Necítím se kompetentní zasahovat do akademické debaty o metamorfózách IMS, nicméně si dovoluji připomenout, že za 18 let si IMS vybudoval především díky zahraničním kontaktům prvních ředitelů (prof. Křena a prof. Peška) vysoký kredit a vstoupil na evropskou univerzitní scénu. Ostatně naši úspěšní absolventi to dokazují, a to nás zavazuje.

J. Pešek

Srovnáváme-li evropskou situaci sub specie Německa v roce 1995, kdy jsme na IMS koncipovali první, poněkud "regionalistický" program "německých a rakouských studií" a dnes, vidíme, že váha spojeného Německa v Evropě podstatně vzrostla (hospodářsky, finančně a zejména politicky). Německo nadto začíná (nesměle) svoji roli také vnímat: "Evropa patří do oblasti vnitřní, nikoliv zahraniční politiky Německa" pravila Merkelová. Řada významných subjektů (Tuskovo a Sikorského Polsko) se pak SRN do posice "dobromyslného hegemona", tradičně i aktuálně spojujícího západ s východem, snaží ve vlastním zájmu doslova "dostrkat". Porozumění Německu, resp. jím ekonomicky dominovanému bloku "aalpských zemí" (zejména Rakousku a Švýcarsku), porozumění SRN v jejích vazbách (zejména k Francii, ale i Polsku) je klíčem k porozumění dnešní Evropě.

Nemá-li se výzkumné ani pedagogické působení katedry rozbřednout ve snad finančně atraktivní, odborně ale neuchopitelnou "středoevropskou kaši", je třeba soustředit se jednak na prozkoumání vnitřních (mj. historických) předpokladů dnešní stability SRN, jednak na kontextualisaci role Německa v Evropě.

S ohledem na většinové kariéry našich absolventů (aktuální počty přihlášených ukazují vzrůstající zájem studentů o Německo!) doporučuji omezit historický aspekt výuky na dobu po r. 1914 s těžištěm po r. 1945, přičemž zvláštní výzkumné i výukové, resp. kvalifikačními

pracemi tematisované pozornosti by se mělo těšit období "floating gap", tedy ona mezera mezi aktuální studentskou či občanskou pamětí a hranicí, k níž dospěl klasický historický výzkum: aktuálně tedy od 80. let do počátku nového století.

IMS není historické pracoviště. Jeho silou je reflektovaná multidisciplinarita a schopnost "dílensky" učit studenty kriticky analytické intelektuální práci, propojující znalosti a dovednosti řady oborů. Takovou kompetenci lze obecně trénovat na čemkoliv, předpokladem vážné diskuse, samostatného analytického úsilí či originálních interpretačních výkonů je však poměrně obsáhlé faktické zvládnutí konkrétní podstatné problematiky. O tom, o čem nic neví, nemohou studenti ani věcně diskutovat, ani hledat akceptovatelné interpretace. Právě Německo a jeho postavení v integrující se Evropě je takovýmto "velkým tématem". Jako nutný předpoklad vědeckého i výukového úspěchu přitom vidím prohloubení učitelských znalostí a metodických kompetencí: cestou samostatné vědecké práce na tomto poli.

J. Vykoukal

Diskutujeme-li o úpravě/reformě teritoriálních studií z hlediska výzkumu, jsou možné čtyři přístupy rozmístěné na škále od setrvání k uspořádání, po němž „nezůstane kámen na kameni“:

a) drobně poupravený současný stav (diskuse naznačuje vůli ke změně, byť její směr a tvar nejsou zatím zcela ujasněné)

b) posun k teritoriálním studiím jako komparativním studiím – poskytují možnost celkem zřetelně profilované, ve světě časté a ověřené metodologické orientace, jejíž výhodou je přesah nad teritoria a jejich propojování, dominantní tu (však) může zůstat tematická, nikoliv oborová orientace) – je to zvládnutelná, i když rozhodně ne nenáročná forma proměny

c) koncepční proměna ve smyslu (M. Kunštát) definování „nového objektu“ oboru, resp. možná úplně jen stačí nového přístupu k objektu oboru, jímž by eventuelně mohlo zůstat ☺ teritorium. V rámci tohoto přístupu se pohybuje opět na škále od hledání „kamene mudrců“ po prostou dohodu, že oborem bude to (jako tomu ve světě v mnoha případech je), na čem se jako na oboru dohodneme – v tomto ohledu se nabízí zatím v diskusi se objevující návrhy oboru jako studia prostoru (vyžaduje asi mnohem větší multidisciplinaritu, než o jaké se nám vůbec sní, namátkou filozofie, fyzika), konfrontace teritoria jako entity mezi lokálností a globálností (teritoria v procesu systémových transformací a integrací), studium „úchytky euroamerické modernity“ (civilizační analýza)

d) zásadní oborová proměna akcentující prostřední stupeň nového profilu absolventa (obor), která ovšem znamená totální přestavbu na segmenty orientované oborově – v minimalistické verzi katedra pro dějiny a katedra pro teritoria, v maximalistické verzi varianta hraničící s oborovou sebevraždou, protože pak si nás mohou rozebrat ostatní instituty fakulty (ježto k dobrovolné teritoriální transformaci je zřejmě nedotlačíme). Je to samozřejmě míněno humorně, nicméně jasně je tu naznačen také jiný (další) typ hranic, které náš „obor“ vymezují.

V souvislosti s diskuzí o profilu absolventa, upozorňuji na současný, nevím nakolik reprezentativní, určitě však silný trend, který formuje hierarchii rovin profilu studenta i absolventa jako skládající se z:

a) dovedností, tj. kritické „čtení“ (interpretace) na jedné, a srozumitelné, pokud možno stručné a výstižné psaní na druhé straně (komunikace);

b) oborové zaměření (student se orientuje na antropologii, ekonomii, historii, politologii, právo, sociologii, eventuelně na nějakou konkrétní školu či směr v jejich rámci)

c) tématu/teritoria (nacismus, plynovody, historiografie, transformace, pátý pilíř Evropské unie)

Profil se proměňuje kvůli možnosti/nutnosti prokazovat získané dovednosti a oborovou specializaci na různých tématech a tím zvýšit flexibilitu a možnosti uplatnění studenta na pracovním trhu (dvakrát podtrhuji) – bylo by dobré ověřit u absolventů formou dotazníku.

Plyne z toho potřeba mít na zřeteli fakt, že část absolventů produkujeme pro praxi, kdežto část „akademicky“ recyklujeme (nutnost zvážit užitečný poměr těchto dvou složek), přičemž toto jsme dnes schopni odlišit jen zčásti „organizačně“ formou rozdělení studia na kombinované (praktici) a denní (akademici). Jedna možnost je např. rozšířit více kombi studium (a zkoušet víceméně jen testovací formou – kdo přežije, ten přežije, postup do magistrů tu bude víceméně výjimkou potvrzující pravidlo) a výrazně zvýšit nároky v denním studiu při snížení počtu studentů (pokud pokles zájmu nepovede k tomu, že vezmeme každého druhého) a přestavbě (opět s výraznými prostorovými handicap) studia na menší počty kursů s výrazně zastoupenou seminární formou a masivním samostudiem – přednášky omezit na nutné minimum a dovednosti stejně tak jako oborové zaměření nepřednášet, ale procvičovat/aplikovat (pokud vůbec děláme například teoreticko-metodologické věci, děláme je dominantně formou přednášky, takže studentům zůstávají tyto věci v hlavě víceméně jako nepoužitelné abstrakce).

Je to postup běžný v zahraničí – neumíš-li číst a psát, vůbec sem nechod', nejsi-li schopen vybudovat si oborovou identitu (jednu či dvě), zapracuj na tom, nebo jdi pryč, cvičit si to budeš na něčem, co má pomíjivou hodnotu cvičiště (co ale ovládá vyučující).

Všichni musí umět číst a psát (cokoliv, kdykoliv a pro kohokoliv) a být schopni to „vykomunikovat“ (střední škola je to dneska nenaučí), musíme disponovat oborovou strukturou, která je „marketable“ (nejde-li na pracovním trhu historie, vyhodím historiky a nahradím je antropology, neb jsou zrovna v módě, historici se mezitím přeškolí na účetní poradce, jak to už kdysi na fakultě zaznělo) a téma je úplně poslední (za život vystřídáš, a to jen pokud budeš pořád zaměstnán, hodně různých témat).

Koncepce IMS musí být taková, aby oslovila dostatek studentů – mezi prvními a stále častěji pokládanými otázkami se během dnů otevřených dveří (DOD) objevuje tato: co s tím můžeme dělat, kdo nás s tím zaměstná, co víc, na DOD se objevují i rodiče, kteří tuto otázku kladou ještě naléhavěji, z čehož se dá soudit, že při „rodinných“ poradách hraje toto téma klíčovou roli. Zájem či vnitřní motivace jsou v „lepšíh případě“ rovnocenné zcela pragmatickému přístupu. Pro nás to znamená, že úvahy o čemkoliv/reformě, tím spíše o zavádění tohoto „čehokoliv“ do praxe musí tento fakt respektovat jako existenční danost. I při využívání různých forem inzerce, propagace IMS na středních školách atp. jsme v případě denních MTS na 68 % stavu uchazečů z roku 2008 (568 uchazečů oproti 391 letos), podobný sestup (66 %) ukazuje i kombinovaná forma (332 : 214), naopak paradoxně stabilní (92 %) je kombi obor Soudobé dějiny (212 : 196).

ZÁVĚR

Pracovníci KNRS doporučují, aby byla vytvořena redakční skupina, která bude mít na starosti přípravu podkladových materiálů pro koncepci IMS.

V Praze dne 2. 4. 2012